

Litteratur om Ribe amt

I museumsinspektør *Otto Norns* skønne værk »*Kristian III's borge*« findes en god, men kortfattet skildring af *Riberhus*, som Kristian III jo ombyggede og moderniserede. -- I »*Danske Folkemaal*« 1952 har *Ella Jensen* grundigt behandlet *den mandøske ru*, en ejendommelig ligdragt, som brugtes på øen lige til 1920erne.

T. Tobiassen Kragelund har føjet et nyt bind til den serie folkløse, han og *Sal. Frifelt* grundlagde. Bogen hedder »*Tyendemarkeder. Rebslageri som Husflid og Haandværk. Smede og Cyprianus.*« Og den omhandler de 3 emner, titlen angiver. Først behandles folkemarkederne fra 1788—1900, da deres tid var forbi. Særlig værdifuldt er her det stof, *Tobiassen* har fremdraget hos folk, der selv har stået på Folkemarkedet. Med rebslageriet er *Tobiassen* inde på sin specielle boldgade: det gamle haandværk, som han så kynligt skildrer. Den smed, *cyprianus* er i forbindelse med, er den i sin tid over hele Vesteregnet som klog mand velkendte »*Gamle Sander*« på *Lønborggaard*. Havde forfatteren henvendt sig til *Dansk Folkemindesamling*, ville han også der have kunnet hente en del oplysninger om den kloge smed. Endvidere fortæller *Tobiassen* om *Sanders* søn, *Ebbe Alexandersen*, der blev smed og klog mand i *Ovnbøl*. Forøvrigt havde *Ebbe* en broder, *Søren Sander*, der blev smed i *Lunde sogn*, men ikke gav sig af med hekseri; han var et stykke af en folkelig filosof, venlig og fredfyldt. Ved hans begravelse sagde præsten: »Her begraver jeg sognets lykkeligste mand!«

I »*Jyske Samlinger*« 1952 har *Rich. Willerslev* udgivet et fantastisk dygtigt arbejde om »*Dansk studehandel 1560—1660*«, hvor eksporten over *Ribe* behandles. — Overarkivar, dr. theol. *Bjørn Kornerup* har i *Kirkehistoriske Samlinger*,

7 rk. I fremdraget 2 aktstykker, nemlig den dygtige *biskop Peder Jensen Kragelunds selvbiografi* og den lærde orientalist *biskop Matthias Anchersens klage over rektor Christian Falster 1733*. Striden mellem de to lærde er tidligere behandlet, men nu gengives det tilgrundliggende aktstykke. Endvidere bringer Kornerup sammesteds »Et par notitser om *H. A. Brorsons død og begravelse*« (det indeholder forøvrigt også en notits om *biskop J. K. Blochs begravelse* i domkirken) og i sidste hæfte af *Personalhistorisk Tidsskrift*, 13 rk. I, gengiver han *Lorens Hansens selvbiografi* (konrektor i Ribe 1774, rektor smst. 1782).

I »*Kuml*« 1952 har museumsinspektør *Harald Andersen* redegjort for udgravningen af en delvis ødelagt høj i *Esbjerg* by og for de sjældent righoldige oplysninger, han forstod at fravriste denne oprindelige enkeltgravshøj, der gennem tiderne opbyggedes til at indeholde 8 eller endnu flere grave. Blandt de udmærkede resultater er der især grund til at nævne fundet af 3 sjældne barnegrave, den ene af dem, som har fortrinlige skeletspor, ses på *Esbjerg museum*, rester af ikke mindre end 3 enkeltgravskister, der her ikke var den tids sædvanlige enkeltgravskister, men de fra bronzealderen så velkendte bulkister. *Esbjerggraven* rummede således *Danmarks ældste bulkiste*. Endvidere må nævnes *Harald Andersens* fortrinlige og overbevisende udredning og tydning af stenkraven og det her i landet enestående fund af dele af en krans af stolpehuller, som må stamme fra et hegn af tætstillede tynde stokke omkring enkeltgravshøjen.

»*Ribe Stifts Aarbog*« 1952, der redigeres af stiftsprovst *V. Grønbæk*, *biskop M. C. Lindegaard* og *pastor Asger Nyholm*, bringer som sædvanligt et »*brev fra Ribe bispegaard*«, skrevet af biskoppen. Heri omtales det kirkelige arbejde og kirkelige liv i stiftet. Dernæst skriver arkitekt *H. G. Skovgaard* om *Urup Jensens freskobillede i Lydum kirke*, omtaler dets fødselsvanskeligheder og de stærkt forenklede og koncentrerede vægmaleriers tale til nutidsmennesker, idet de har deres mål i at støtte livet i kirken. *Biskop S. M. Westergaard* fortæller »*Smaatræk fra Fester i Ribe*« og minder om *kathedralskolens 800 årsfest 1945*, *Ansgarfesten 1926* og *tusindårsfesten for bispesædet 1948*. Her fortælles om forberedelserne, gæsternes komme, gudstjenesterne og det skønne træk om en *esbjergensisk fiskeeksportørs gave til domkir-*

kens alter. Også et stort økumemisk kirkemøde på Fanø omtales. Stiftprovst *Grønbæk* skriver om *biskop Scharlings forfatterskab*, for »en læsende mand, en studiernes biskop var Scharling«, og sent sluktes lyset i Ribe bispegård. Grønbæk fremhæver Scharlings evne til at sætte sig ind i andres og fremmedartede tankeverdener og nævner her, hvordan han når som helst kunne oprulle f. eks. Schellings vanskeligt forståelige filosofi. Endvidere beskrives hans inspirende evne, hans stil og dernæst samler Grønbæk sit arbejde om tre linjer i forfatterskabet: 1) kirketanken, 2) det humane og det kristelige og 3) Grundtvigstudiet. Under »Nye kirker i Ribe stift« har årbogen et bidrag af *pastor Peter Riemann*, der skriver om nye kirker og ombygning af ældre i *Malt-Andst-Slaugs herreder*, hvor 19 af disse herreders 32 kirker er fornyede, et imponerende kirkebyggeri på den jyske hede. Her behandles *Grindsted, Nollund, Urup, Skjoldbjerg, Grene, Hovborg, Holsted by- og Holsted stationskirke*. *Pastor K. Høgsbro Østergaard* behandler *Sydvestjydske konvent 1882—1912*, gør rede for det opståen, dets medlemmer, og de emner, der er behandlet, mere indgående gøres rede for konventets forhold til kirkeforfatning, bibelkritik og det sociale spørgsmål. Sluttelig findes en oversigt over *personskifte* i stiftets præstestand ved *pastor B. Lundsgaard*. — Julehæftet »*Maagen*« bringer en mængde broget stof, der i historisk henseende er af meget ulige værdi. — I »*Jul i Vestjylland*« populariserer *Aug. F. Schmidt* de nyeste resultater, forskningen er kommet til angående *Dagmarviserne*. Kunstnerinden *Marie Hatting*, der er født i Ølgod sogn, fortæller om sit hjem og sin kunstneriske udvikling.

Jens Kjær: *Stabybogen*, der giver os det kendte vinterlærerseminariums historie, giver tillige personalhistoriske oplysninger om Stabyanerne, altså også om adskillige lærere i vort amt. — *Lunde boldklub*, som er en af de ældste på Vardeegnen, har fejret sit 50-års jubilæum og samtidig indviet sin nye stadion og udsendt et smukt lille jubilæumsskrift, udarbejdet af *Holger Pedersen*. Her redegøres for klubbens historie.

Forøvrigt er der grund til at gøre opmærksom på *historikergruppens nye Danmarkshistorie*. Det er ikke blot stormændenes og den store historie her skildres på grundlag af

de nyeste resultater, men fuldt såvel den jævne mands, dagliglivets historie, der gøres rede for. Det er en såre nyttig bog at eje for enhver historisk interesseret.

Folk i Ribe amt kender fra deres barndom den ikke helt ufarlige leg at slå »Kok-af-Høne«. For denne barneleg og dens slægtsskab med at spille Kag redegør *Ella Jensen* i »*Danske Folkemål*« 1952. Sammesteds har lærerinde *Johanne Nielsen*, Bramminge, givet en prøve på *dialekten på Mandø*: »Wå få'å hårt ål'ti gåt te hos'es,« en oversættelse af »Hvad fatter gør er altid det rigtige.« *Ella Jensen* har kommenteret og lydskrevet prøven.

H. K. K.

Virksomheden

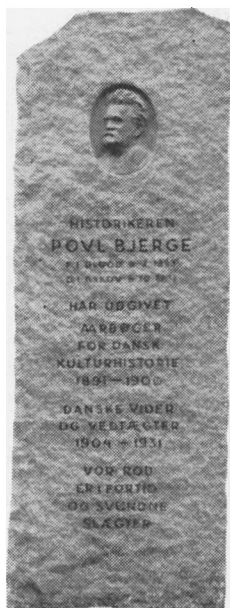
I det forløbne år fejrede samfundet sin 50-årige beståen ved *en smuk fest i Ribe* 31. august. For at være med til at festligholde mindet om oprettelsen af landets første historiske amtssamfund havde Dansk historisk Fællesforening henlagt sit årsmøde til Ribe, så repræsentanterne også kunne deltage i vor fest. Fællesforeningens formand, landsarkivar *Johan Hvitfeldt, Viborg*, holdt her foredrag om »Dansk lokall historie gennem 50 år.« Foredraget er trykt i »Fortid og Nutid« XVIII. Vor egen formand, *Sal. Frifelt*, holdt foredrag om vort samfund, dets opståen og udvikling. Ved kaffebordet, hvor Historisk Samfund var Vært, herskede der en festlig stemning med sang og mange taler, ligesom samfundet modtog både blomster og telegrammer, bl. a. skønne blomster fra vort nabosamfund i Ringkøbing amt og fra Historisk Fællesforening.

Iøvrigt har tiden, siden sidste årbog udkom, været »fuld af sten«. *Sommerudflugten 1952* var knyttet til afsløringen af en mindesten for *herregården Urup i Grindsted sogn* 16. aug. 1952. Først samlede man i *Hejbøl skole* hos lærer *Øllgaard*, der kyndigt foreviste sin store samling, et helt egnsmuseum, som nu flytter til Ølgod. Dernæst fortsattes til Urup, hvor *H. K. Kristensen* talte i haven om Urup og dens adelige ejere. Stenen, der står ved hjørnet af haven, hvor vejen svinger ind til gården, og som er rejst af *Grindsted museumsforening*, afsløredes af *sognerådsformand H. C. Larsen*, Grindsted. Ved kaffebordet i Urup forsamlingshus talte *Sal. Frifelt, H. C. Larsen, gartner Pedersen*, Kolding, m. fl. Mange medlemmer af slægten Nordby, som i adelsvældens tid havde hjemme på Urup, deltog i festen.

26. maj 1953 var samfundet med til en *mindestensafsløring i Vilslev* for *sognepræsten Knud Lang*, en foregangs-

mand inden for de store landboreformer. Stenen var rejst af egnens beboere. Sognepræsten, *pastor I. A. Nielsen* talte ved stenen om Knud Lang og hans gerning, mens rentier *J. M. Lauridsen*, Vilslev, foretog afsløringen. Ved kaffebordet talte *Sal. Frifelt* om mindestene, *H. K. Kristensen* om Knud Lang og udskiftningen af fællesskabet i Vilslev og *J. M. Lauridsen* om Knud Lang og hans efterladte manuskript i Vilslev præstegård, nu i Landarkivet (trykt i *Jyske Sml.*).

13. Juli 1953 holdt samfundet atter *sommerudflugt*, og atter afsløredes en mindesten, som samfundet havde ladet

Mindesmærket for Povl Bjerge.

rejse. Man besaa under *H. K. Kristensens* ledelse Ølgod kirke, mens lærer *H. Øllgaard*, Hejbøl, kyndigt og morsomt foreviste mejerimuseet i *Hjedding*, hvorefter man besøgte *efterskolen* og boghandler *H. Niensens »Hansinelund«*, en mindelund for danske klassikere, som boghandler Nielsen selv har anlagt, og som han selv fortalte om. *Poul Bjerges*

mindesten er rejst foran alderdomshjemmet ud mod Bjerregade på hans fødegårds mark. Her foretog forfatteren *Sal. Frifelt* afsløringen, idet han talte om Poul Bjerger, hans karakteregenskaber, hans historiske arbejder og hans virken som medstifter af og medarbejder ved Historisk Samfund. Frifelt takkede de mange, der har ydet bidrag til stenens rejsning: *Ølgod sogns historiske arkiv, Ølgod sparekasse, Sydvestjysk samfund, Askov højskole, Ølgod sogneråd, »Vestkystens kulturfond«* og navnlig kunstneren *Niels Holbak*, der havde skabt det smukke og så levende relief. På stenen står: »Historikeren Povl Bjerger, f. i Ølgod 6/7 1853, død i Askov 8/10 1931. Har udgivet årbøger for dansk kulturhistorie 1891—1900, Danske vider og vedtægter 1904—1931. Vor rod er i fortid og svundne slægter.« — Sognerådsformanden i Ølgod, *Søren Hejbøl Pedersen*, takkede og tog på sognets vegne mod mindesmærket. Derefter talte højskoleforstander *Arnfred*, Askov, smukt om Povl Bjerger, mindede om, hvordan han ifølge overleveringen første gang kom til højskolen kørende med sine sager på en trillebør og omtalte hans senere virke på Askov som lærer og bibliotekar. Ved kaffebordet overrakte formanden en gibsafstøbning af relieffet til hver af Povl Bjerges tre børn, hvorefter flere havde ordet.

Formanden *Sal. Frifelt* har på foranledning af Horne menighedsråd rettet en henvendelse til *baron Rosenørn-Lehn* og bedt baronen give *runestenen i Nørholms* have tilbage til *Horne kirke*, hvor den i sin tid sad i kirkegårdsdiget (se foran s. 337), en henvendelse, baronen elskværdigt og forstående imødekom.

Vort *årsmøde* afholdtes i *N. Nebel* 13. nov. Formanden og den afgåede kasserer aflagde beretning og regnskab. Under eventuelt drøftedes et par fredningsspørgsmål. De afgåede bestyrelsesmedlemmer *Sal. Frifelt* og *pastor Østergaard* genvalgtes, ligeledes revisorerne, kontorchef *P. Lerche Thomsen* og kunstmaler *N. Holbak*. Derpå holdt førstelærer *Esbern Jespersen*, Vinding, redaktøren af årbogen i vort nabosamfund, et levende foredrag om *fattigvæsenets historie*, navnlig i Vestjylland, og *H. K. Kristensen* fremdrog træk af *N. Nebel—Lydum* sognes historie. Forøvrigt er en bog om disse sogne under udarbejdelse.

Nye medlemmer

Gdjr. Th. Hollænder, Hjortlund, Gredstedbro
Forfatterinde, fru Bech Bjerrun, Tanderup
Civilingeniør Arne Andreassen, Grindsted
Rentier Hans Jac. Bech, Lunde J.
Købmand Brinch Fischer, Esbjerg
Erhvervsarkivet, Aarhus
stud. mag. frk. Dorthea Hansen, Vanløse
Rutebilstationsbestyrer Mortensen, Ølgod
Maskinmester Jørgen Pedersen, Vejen
Malermester Brogaard, Ribe
Urmager Hansen, Gredstedbro
Lærer Johs. Kristiansen, Forsomho, Ølgod
Overlærer fru Anna Nielsen, Aarhus
Brugsforeningsbestyrer Asmus Jæger, Rousthøje
Mælkehandler Rasmussen, Varde
Gdjr. Frode Jensen, Andrupgaard
Sparekassedirektør frk. Gudny Helle, Ribe
Tømremester P. Larsen, Ølgod
Gdjr. Hans Hansen, Asbøl, Strellev
Grosserer Svend Lange, Varde
Fru Helga Vejrup, St. Darum
Gdjr. Rasmus Rasmussen, Tirslund, Brørup
Fru Marie Andersen, Eg
Gdjr. Iver Straarup, Skødebjerg, Vorbasse
Gdjr. C. C. Nørregaard, Urup, Eg
Provst Engsnap, Lejrskov
Valgmenighedspræst Dons Christensen, Askov
Sognepræst Gunnar Monrad, Vejen
Sognepræst Sv. Præstholt, Føvling
Sognepræst Henning Kruse, Veerst
Lærerinde, frk. E. Østergaard, Kragelund, Bække

Landsretssagfører H. Busk, Vejen
 Landsretssagfører Rambusch, Esbjerg
 Dir. Bang Nielsen, Andelssvineslagteriet, Esbjerg
 Tandlæge Pors Hansen, Esbjerg
 Gdjr. Andreas Hansen, Gjesing, Esbjerg
 Vejer Tonnes Mølholm Hansen, Esbjerg
 Dyrslæge A. M. Lund, Ansager
 Lærer Mortensen, Esbjerg
 Overlærer Aage Nielsen, Bramminge
 Seminarieelev P. C. Jørgensen, Gjesten
 Murermester L. Christensen, Lindknud
 Uddeler Chr. Andersen, Bække
 Murermester E. Søndermark, Bække
 Gdjr. Jørgen Bruun, Asbo, Bække
 Gdjr. Charles Theilmann, Hjortlund
 Ejner Jensen, Lindbjerg, Ølgod
 Gdjr. Søren Hansen, Søndervang, Bække
 Sognepræst Bertelsen, N. Nebel
 Malermester Mikkelsen, Skovlund
 Driftsleder Georg Pagaard, Ask, Tistrup
 Lærer M. Nørgaard, Omme, Bramminge
 Landsretssagfører P. Jæger, Esbjerg
 Slagteriejær J. Præstegaard, Grindsted
 Bødkermester J. H. Christensen, Tistrup
 Uddeler Jakob Pedersen, Henne
 Fru Hedvig Knudsen, St. Randsig, Varde
 Damefrisørinde fru Marie Plaugborg, Esbjerg
 Fru Nissen, Hjortlund, Gredstedbro
 Førstelærer G. Borg, Oksbøl
 Sognefoged H. M. Nielsen, Omme, Bramminge
 Ejner Christensen, Endrup, Bramminge
 Gdjr. Jens Hansen, Mejls
 Gdjr. A. Chr. Andersen, Morsbøl, Grindsted
 Landmand Holger Pedersen, Jerrig, Grindsted
 Pastor Johannes Nielsen, Esbjerg
 Vognmand Niels Andersen, Esbjerg
 Gdjr. A. Chr. Andersen, Morsbøl, Grindsted
 Bogholderske frk. Anna Baasch, Esbjerg
 pens. overlærer J. Heding, Esbjerg
 Gdjr. August Jørgensen, Kvaglund, Esbjerg
 Læge J. Krag, Esbjerg
 Sydvestjyllands Bogtrykkeri, Esbjerg
 Ingeniør K. V. Steners, Esbjerg
 Malermester Windfeld Pedersen, Horne, Tistrup
 Subskribent: Lektor Davidsen, Rønne

Regnskab 1952—53

<i>Indtægt</i>	2801	59	<i>Udgift</i>	4026	90
Kassebeholdning			Arbogens trykning	668	00
Kontingent og subskription:			Forfatterhonorarer	15	25
758 ordinære medlemmer	3790,00		Fotografering	602	60
1 à 10 kr.	10,00		Bogkøb	30	00
33 kommuner	425,00		Løn til redaktør og kasserer	400	00
32 subskribenter	64,00		Porto	159	57
3 for 1951	15,00		Kontingent: Dansk hist. Fællesforen.	88	00
Godtgjort porto		4304	Jubilæumsfest, årsmøde	1163	50
Salg af årbøger	416	38	Forskelligt	43	66
Annonce	152	45	Overskud	2254	69
Tilskud fra undervisningsministeriet	175	00			
» Ribe amt	700	00			
» » Sydvestjysk Samfund ..	400	00			
» » Varde byråd	200	00			
» » Nr. Nebel sparekasse ..	100	00			
» » Varde sparekasse	50	00			
Renter	25	00			
Salg af sangbøger	16	93			
Godtgjort papirafgift	3	00			
	102	82			
<u>Balance.....</u>	<u>947</u>	<u>17</u>	<u>Balance.....</u>	<u>947</u>	<u>17</u>

Bække, den 20. maj 1953.

John Kvist.

GRUNDFONDEN

Pr. 1. jan. 1953	Kr. 2517 57
Renter	— 88 85
1. april 1953	<u>Kr. 2606 42</u>

Revideret og befundet rigtig.

Niels Holbak. P. Lerche-Thomsen.

FAVØRPRISER FOR MEDLEMMER

Hos vor kasserer, lærer J. Kvist, Kragelund pr. Bække, fås nedennævnte bøger til favørpris:

Fra Ribe Amt 1903—28 er udsolgt i boghandelen, restoplaget sælges kun til medlemmer og abonnenter, pris 5 kr. pr. årgang. Enkelte årgange udsolgt. — De yngre årgange 3 kr. pr. stk.

Ved henvendelse til lærer H. K. Kristensen, Lunde, Jyll., fås *Steen Bøcher: Vandmøller i Ribe Amt*. 6 kr. (bogladepris 7,50), *H.K. Kristensen: Øster Horne Herred*. 9 kr. (12).

Hos Dansk historisk Fællesforenings sekretær, museumsinspektør Jørgen Paulsen, Frederiksborg slot, Hillerød, kan man abonnere på tidsskriftet »*Fortid og Nutid*« til nedsat pris 6 kr. + porto og købe følgende:

<i>Fortid og Nutid</i> 1914—30. Bd.	I—VII	4,50 pr. bd.
» » » 1931—42. Bd.	IX—XIV	6,80 pr. bd.
» » » 1943—		8,00 pr. bd.

E. Kroman: Skriftens Historie. 4,50 (6,00).

Holger Hjelholt: Skriftprøver. 6,80 (8,50).

S. Nygaard: Anvisning til at drive historisk-topografiske studier. 0,75.

Helge Sjøgaard: Litteraturvejledning for kulturhistoriske provinsmuseer. 3,00 (4,50).

Hos *Det danske Sprog- og Litteraturselskab*, V. Boulevard 44, Kbh. V., fås *Danmarks Riges Breve*. 8 kr. pr. bd. (12).

INDHOLDSFORTEGNELSE

1. To gamle Ribe-Historikere. Af August F. Schmidt.
2. Hans Munk til Visselbjerg. Af Bue Kaae.
3. Fuglefangst med Net. Af T. Tobiassen Kragelund.
4. Pastor J. P. Jørgensen. Af Niels Thøgersen, ved J. Andreassen.
5. En godsejers studehandler. Af H. K. Kristensen.
6. En skolestrid i Vester herred. Af S. M. Lønneth.
7. Aastrup Kirke. Af K. Høgsbro Østergaard.
8. En middelalderlig kælder i Veerst. Af John Kvist.
9. En gravhøj i Veldbæk. Af Niels Thomsen.
10. Årer og både. Af H. Øllgaard.
11. St. Stefan og hestene. Af H. K. Kristensen.
12. En bispevisitats og dens følger. Af H. K. Kristensen.
13. En unødvendig hjælpeaktion. Af H. K. Kristensen.
14. Runestenen i Horne en Hornelund-sten. Af H. K. Kristensen.
15. Albæk og Spangsbjerg møller 1678. Af H. K. Kristensen
16. Litteratur om Ribe Amt. Virksomheden. Regnskabet.

Historisk Samfund for Ribe Amt har følgende bestyrelse: Forfatteren *Salomon Frifelt*, Ølgod, formand, redaktør *P. Friis*, Varde, lærer *H. K. Kristensen*, Lunde, Jyll., sekretær, lærer *John Kvist*, *Kragelund*, Bække, kasserer, biskop *C. M. Lindegaard*, Ribe, forretningsfører *T. Tobiassen*, Esbjerg, og sognepræst *K. Høgsbro Østergaard*, Aastrup pr. Glejbjerg. — Redaktionsudvalget er *H. K. Kristensen* (fmd.), *Tobiassen* og pastor *Østergaard*.

